

डकुमेन्ट्री कमेन्ट्री

डा.लाल-श्याँकारेलु रापचा
हुम्बोल्ट फेलो तथा चिफ रिसेर्च अफिसर
आजउरा प्रतिष्ठान, जावलाखेल
स्थानीय विकास मन्त्रालय, नेपाल सरकार

नागा कथा: मौनताको अर्को पाटो

लेखन-निर्देशन
गोपाल मेनोन

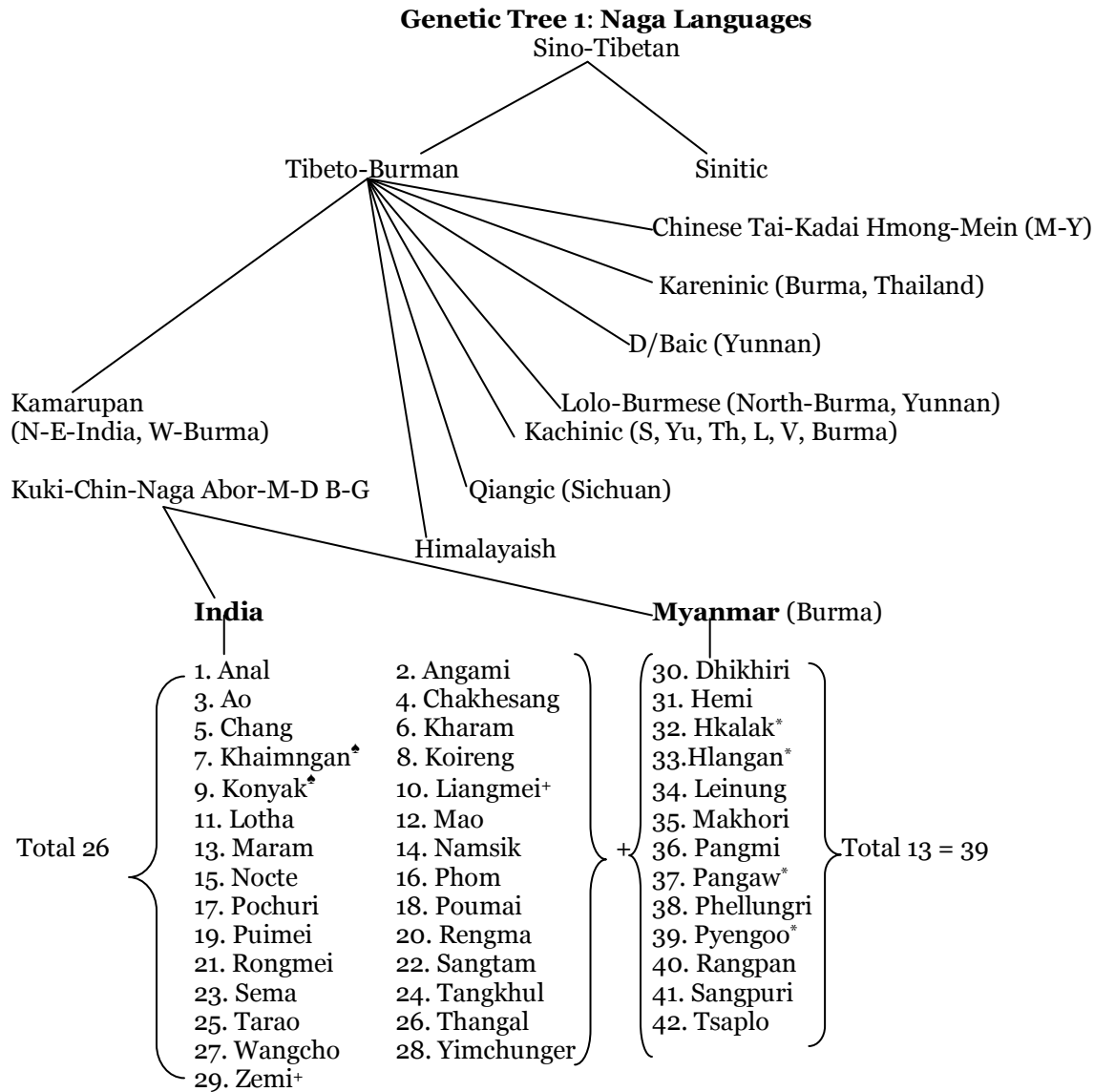
- विश्व आदिवासीहरूको स्वतन्त्रता, आत्मनिर्णय (सेल्फ-डिटरमिनेसन) को अधिकार तथा पहिचानको संघर्षकातिर
- अचेलको उत्तर-पूर्वी भारत (नक्शा १ तल) लगायत म्यान्मारमा बसोवास गर्ने आदिवासीहरू: नागा, गारो, मेइथेइ, कुकी आदि (Genetic Tree 1 तल) गरी ३० भन्दा बढी संख्या

Map 1: State wise Tribal Population percentage in India-2001 (used in Rapacha 2009: 39)

Source: Ministry of Tribal Affairs, Government of India, Google search accessed 9 August 2009

- विभिन्न आदिवासीहरूमध्ये नागा बढी— ३ मिलियन (३० लाख)
- पहिचान: खोरिया खेति, शिकार, वीरताको चिनो हेड हन्टिङ, विशिष्ट जातीय खाना, अटोक्रसीबाट कन्सेन्सस डिमोक्रसी

*speakers living both in India and Myanmar

+Also collectively called Zeliangrong; earlier known as 'Kacha' Nagas (< 'forest dwellers', from Angami Kach 'forest')

*Assimilated to neighbouring and dominant groups-- Kachin and Shan (cf. Hutton's Census of India 1931, Vol. III, p. 151)

(Source: Ahum 1997: 17, Adapted from Konow (1909) in Ahum 1992: 26 and Marrison 1967 used in Rapacha et al 2008: 622-623)

Abbreviations:

M-Y = Miao-Yao	S = Sichuan
Yu = Yuannan	Th = Thailand
B = Bodo	G = Garo
M = Miri	D = Dafla
N = North	E = East
W = West	

- १९ शताब्दीको अन्त्य र विसौ शताब्दीको शुरुदेखि ईशाईकरण ९०% र मौलिक एनिमिज्म १०%, हिन्दूकरणको रामकहानी सुनीति चटर्जी (ई. १९५१) मा छर्लङ्ग केलाइएको
- ई. १८३० को दशक पहिले बेलायती शासन शुरु हुनु भन्दा अघि नागाहरू आत्म निर्भर (सेल्फ सफिसेन्ट)
- ई. १८७९-१९२९ नागाभूमि छोड आन्दोलन र स्वतन्त्रता संग्राम

- ई. १९४६-१९४९ मा जवाहरलाल नेहरूको नागाभूमि भ्रमण, भारतीय संरक्षण, एकिकरण नागाहिल
- १४ अगस्त १९४७ नागा स्वतन्त्रता संग्राम, भूमि आदिवासीको मन्त्र ई. १९५१ देखि एजेड फिजोको नेतृत्वमा संग्राम शुरु र नेहरूले १९५१ मा फिजोलाई पकडाउन लगाएर १४ अगस्त १९४७ को नागा स्वतन्त्रता स्वाहा
- दोस्रो विश्वयुद्ध बेलायत जापान- १९५६ देखि भारतीय सेनाले ज्यादती शुरु गरेपश्चात् १९६१ सम्म गुरिल्ला युद्ध
- तनाव र द्वन्द्वमा नै १९७५ मा इन्डियन स्टेट अन्ड इमर्जेन्सी र फिजोको भाइ मारिएको र १९८० असन्तुष्ट समूहले हतियार उठाएको १९९२ सम्म नै लम्बिएर गएको
- झाकोनियन कानूनले मानव अधिकारको व्यापक हनन, १२ वालवालिकालाई भोकभोकै तथा औषधि नदिएर मारेको र १९६४ सम्ममा १ लाख नागाले सहादत
- १९८७ मा आसाम राइफलजको व्यापक आक्रमण हतियार लुटेको, १९९१ मा १० हजार पेज बराबरको मानव अधिकार हनन सम्बन्धी मुद्दा पेश, फैसला अनिर्णित
- १९९४ मा मोखोक्चुङ भिडन्त, भारतीय सेनातर्फबाट व्यापक आगजनी, विजुली बत्ती तार जलाएको, औषधिको सैनिक क्याम्पमा जाँदा नारीहरूको यौन शोषण र पुरुषलाई पनि सेनाले बेर्नेमा यौन
- १९८६ मा दुई वालिकालाई करणी प्रयाश ओकिनावा जापानको घटना जस्तै अमेरिकी सेनाद्वारा, करणीपश्चात् अर्धाङ्गिनी मारिएको बृद्धको हृदयविदारक कथा, मेमोरिलय स्टोन खडा गर्ने समेत पैसा नभएको किनभने मुद्दामा पूरै पैसा सकिएको र पति मारिएको बृद्धको त्यस्तै कथा व्यथा
- २००० मा २ सेना मारिएपछि सेनाले बदला घरको भित्ताभरि गोली लागेको, अपृथ र अप्राकृतिक मृत्यु, इन्डियन स्टेट विरुद्ध नागा, सेना विरुद्ध मिलिसिया
- २००१ को बम ब्लास्टमा दुई जना विहारी मारिएको, लगभग ५० बर्षको राजनैतिक हतियार द्वन्द्व

कमजोर पक्ष

- १९९२ देखि कुकी विरुद्ध नागा, मेइथेइ विरुद्ध नागा द्वन्द्व शुरु, डकुमेन्ट्री वालवालिकालाई अनुचित
- भूमण्डलीकरणको व्यापक असर- धर्म परिवर्तन, जीवनशैली परिवर्तन

सबल पक्ष

- भाषा, संस्कृति र पहिचान जिउँदै, हार नमानेको जुभारूपन, १९९२ देखिको द्वन्द्व २००३ मा सम्झौता, शान्तिलाई अवसर देउ, विभाजन नगर, मानिस मानिस बिच सम्वाद- कुनै राष्ट्र सानो कुनै ठूलो स्विकार

समानता

- ढोल, भाषिक तथा सांस्कृतिक विविधता

विश्व तथा नेपाली आदिवासीको लागि पाठ

- औपनिवेशिक, सामन्ति र केन्द्रिकृत झाकुला राज्य सत्ताको विरुद्ध आदिवासी स्वतन्त्रता, आत्मनिर्णय (सेल्फ-डिटरमिनेसन) को अधिकार तथा पहिचान मागेर होइन लडेर लिने भलै यो संग्राम नागा स्वतन्त्रता संग्रामभै भयानक किन नहोस् नागाल्याण्ड प्राप्ति जस्तै ।

References

- Ahum, Victor. 1997. Tankhul-Naga Grammar: A Study of Word Formation. PhD Thesis, Jawaharlal Nehru University.
- 1992. A Grammatical Study of Expressives and Echo Formation in Tankhul-Naga. MPhil Thesis, Jawaharlal Nehru University.
- Chatterji, Suniti K. 1998 [orig. 1951; revised 2nd edition 1974]. *Kirata-Jana Kriti: The Indo-Mongoloid-Their Contribution to the History and Culture of India*. Calcutta: The Asiatic Society.
- Marrison, Geoffrey E. 1967. *The Classification of the Naga Languages of Northeast India*. Doctoral dissertation, SOAS, University of London.
- Rapacha, Lal-Shyākarelu. 2009. A Kiranti-Kōits Ethnography: The Tribal Fascination of Sikkim. A Draft written for Sikkim Sunuwar (Mukhia) Kōitsbu Association & Cultural Affairs and Heritage Department, Government of Sikkim.
- Rapacha, Lal-Shyākarelu, Bag Agyagyami Yalungcha and Amar Tummyahang. 2008. *Indo-Nepal Kiranti Bhashaharu: Vigat, Samakalin Parivesh ra Bholika Chunautiharu* [Indo-Nepal Kiranti Languages: Past, Contemporary Situations and Challenges for Tomorrow]